

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1931

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ', ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",—ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ, 8 Α
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΥΔ ΣΤΕ ΚΤΠ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τόδε μαωενθήρερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Poésie pure — «Ἔστ'ετ» και Αἰσθητισμός

Φίλε κ. Σεκόπουλε,

Μιά παρατήρηση ἀκόμη και μιὰ διαμαρτυρία, πού τις προκάλεσαν τὰ σημειώματά μου. Ἡ πρώτη τοῦ ἀγαπητοῦ μου Τέλλου Ἄγρα και ἡ δεύτερη τοῦ κ. Ἀνθία. Ἄς ἀπαντήσω αὐτή τή φορά, γιά νά μή πιστευθῆ ὅτι εἶναι ὑπέκφυγη κάτι πού δέν ὀφείλεται παρά σέ... ποιητικές ὀκνησίες, στήν ἀναμελιὰ ἢ και σέ ἀτλ κακή συνήθεια ἴσως.

Ὁ φίλτατος Ἄγρας σχολιάζοντας τὰ ὅσα ἔγραψα γιά τήν Poésie Pure ἐξ ἀφορμῆς τῆς «Στροφῆς» τοῦ κ. Σεφέρη, «ψαρεύει» ἀνάμεσα σ' ἄλλα και μιὰ δῆθεν ἀντίφαση μεταξύ ἐκείνων πού γράφω σήμερα γιά τήν poésie pure και ὄσων μέ τόν φίλο κ. Λευκοπαρίδη ἔγραψα πέρυσι στήν «Ἐκλογή ἀπό τὰ Ὁραιότερα Ἑλληνικά Λυρικά Ποιήματα». Σήμερα, λέγει, παίρνω στάση ἐπιφυλακτική, στάση κατακριτή σχεδόν, ἀπέναντι τῆς poésie pure, ἐνῶ πέρυσι, ταυτίζοντας τήν μέ τόν λυρισμό, τήν θεωροῦσα — και θεωρητικά και πρακτικά — (μέ τὸ ξεδιάλεγμα τῶν ποιημάτων τῆς Ἀνθολογίας), σάν τήν μόνη ἀληθινή ποίηση. Ἀντίφαση λοιπόν.

Ὅχι, ἄς βεβαιωθῆ ὁ ἀγαπητός μου Ἄγρας ὅτι δέν ὑπάρχει ἀντίφαση (πού και ἂν ὑπῆρχε, δέ θά μ' ἔμελλε — μόνο οἱ νεκροὶ δέν ἀλλάζουν) ἀνάμεσα σέ ὅ,τι ἔλεγα πέρυσι και σέ ὅ,τι ἔγραψα ἐφέτος· και δέν ὑπάρχει, γιατί μέ τόν ὄρο «ἄβολος λυρισμός» δέν ἐννοοῦσαμε, ὁ φίλος κ. Λευκοπαρίδης; κ' ἐγώ, τήν poésie pure (ἀλλοιῶς, γιά συντομία και ἀπλούστευση, δέν θά εἶχαμε κανένα λόγο νά μή μεταχειρισθῶμε μιὰ φόρμουλα τόσο γνωστή και τόσο... τῆς μόδας), ἀλλά μιὰ ποίηση ἀντιρρητορική, ἀντιρρασιοναλιστική, τέτοια πού πιστεύω και διακηρύττω πῶς εἶναι ἡ ποίηση, ἐδῶ και δώδεκα χρόνια, πολὺ πρὶν ἀπ' τις θεωρίες τοῦ Μπρεμόν (Περιοδ. «Οἱ Νέοι», ἔτος 1919), μιὰ ποίηση πού μπορεί νά ἔχη κοινά, ἀρκετά ἴσως κοινά, στοιχεῖα μέ τήν poésie pure, μά πού δέν εἶναι ὡστόσο τὸ ἴδιο πράγμα, δέν εἶναι poésie pure ὅπως τήν ἐννοοῦν ὁ Βαλερύ και ὁ Μπρεμόν.

Δέν κέρνω ἄρα σέ καμμιά ἀντίφαση, διατυπώνοντας ὅσες ἐπιφυλάξεις διατύπωσα γιά τήν Poésie pure. Ὅσο γιά τὸ ἂν σέ μιὰ καθαρὰ λεξιοκρατική ποίηση (Un système pur des ornements et des chances du langage — Les meilleures poèmes d' une langue sont les

milleures réussites dans cette langue — Valéry — La fille de Minos et de Pasiphaë), ὁ καλύτερος γαλλικός στίχος — Μπρεμόν) μπορεί νά κρύβεται κάποια φιλοσοφία και νά ὑποδηλώνεται μιὰ στάση ἀπέναντι στή ζωή, αὐτὸ ποτέ δέν σκέφτηκα νά τὸ ἀμφισβητήσω. Ὅχι μόνο ὁ λεξιοκρατικός ποιητής, μά κ' ἓνας κατασκευαστής ἀκροστιχίδων ἀκόμη, ἢ ἓνας «σηματικός» ποιητής, μπορούν ἀξιόλογα νά φανερώνουν — φανερώνουν ἀναγκαστικά — μιὰ στάση ἀπέναντι τῆς ζωῆς (μοιραία σάν κάθε ζωντανὸ πλάσμα, και μέ μόνη τήν ὑπαρξή τους), τῆ στάση ἐνός στυλίτη, νά ποῦμε, ἐνός φακίρη, ἢ γιά ν' ἀποφύγουμε ἄλλη λέξη, ἐνός ὀφθαλμοσκοπομένου.

***

Τόν κ. Ἀνθία τὸν πείραξε ἡ λέξη αἰσθητισμός πού μεταχειρίστηκα, μιλώντας γιά τὸ τελευταῖο βιβλίο του και θέλοντας μέ τῆ λέξη αὐτή — τήν ἄτυχη, ὁμολογῶ, και κάπως «διασυρμένη», — νά προσδιορίσω τήν καθαρὰ καλλιτεχνική στάση μου ἀπέναντι στήν ποίηση και τήν τέχνη γενικά, ἔξω ἀπό κάθε ἰδεολογία. Ἡ δῆλωσή μου αὐτή τοῦ ἔδωκε ἓνα εὐκόλο ἐπιχείρημα ἐναντίον του: βέβαια, εἶναι σάν νά μοῦ λέη, «τί νά περιμένης ἀπό ἓναν «ἔστ'ετ» και πού δέν ντρέπεται νά τ' ὁμολογῆ πῶς εἶναι ἔστ'ετ; Ποῦ νά πάρη εἶδηση ὁ κακόμοιρος ἀπό ἰδεολογία!»

Φαίνεται ὅτι στήν Ἑλλάδα πρέπει κάθε τόσο νά ἐξηγῆ κανεὶς και τὰ πιὸ στοιχειώδη πράγματα. Και ἓνα ἀπό τὰ πιὸ στοιχειώδη εἶναι ὅτι, ἂν ἡ τέχνη δέν μπορῆ νά χαρακτηριστεῖ φαινόμενο per se, ἀφ' ἑαυτοῦ ὑπάρχον, δέν εἶναι ὅμως και ἀπλὸ ἐπιφαινόμενο, τέτοιο πού νά ἐξαρτᾶ ὅλη τήν ὑπαρξή και τήν ἀξία του ἀπ' τήν ἰδεολογία πού τυχόν τὸ ἐμπνέει. Ἄν συνέβαινε αὐτό, τότε ὅλα τὰ ἔργα πού τὰ ἐμπνέουν οἱ «ὀραῖες» ἰδεολογίες ἢ οἱ ἰδεολογίες πού τις πιστεύουμε, θά ἔπρεπε νά τὰ βρίσκουμε ἀνώτερα ἀπ' ἐκεῖνα πού τὰ ἐμπνέουν λιγώτερο «εὐγενικές» ἰδεολογίες ἢ και ἐντελῶς ἀντίθετες ἀπὸ τις δικές μας. Μά δέν γίνεται αὐτό. Γιατί ὅπως ὁ φιλόσοφος μπορεί και πρέπει νά ξεχνᾶ τὸ ἄτομο του και νά γίνεται γενικός και ἀπρόσωπος προκειμένου νά στοχαστῆ, ἔτσι και ὁ καλλιτέχνης, ὅταν αἰσθάνεται, ὑπακούει ἢ πρέπει νά ὑπακούη πρῶτα στὸ καλλιτεχνικό του αἰσθητήριο, και ὕστερα στήν ἰδεολογία του. Ἄν δέν συμβαίνει αὐτό, μπορεί νά εἶναι θαυμάσιος ἄνθρωπος, ὑπέροχος ἰδεολόγος, ἐξαιρετικός πολεμιστής, ἀγωνιστής, τὰ πάντα, μά καλλιτέχνης δέν εἶναι. Ἄς βεβαιωθῆ ὁ κ. Ἀνθίας

πὼς καὶ κομμουνιστὴς ἂν ἦμουν, ἀπ' τοὺς πιστότερους, ἀπ' τοὺς πῶς φανατικούς, καὶ ἂν ἐξαρτοῦσα ὅλη μου τὴ ζωὴ καὶ τὴν εὐτυχία μου ἀπ' τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κομμουνισμοῦ, δὲ θὰ μ' ἐμπόδιζε αὐτὸ νὰ βρῶ ἀνώτερος ἀπ' τοὺς στίχους τοῦ μεγαλύτερου ὁμοϊδεάτη μου, τοὺς στίχους καὶ τοῦ μεγαλύτερου πολέμου τοῦ κομμουνισμοῦ, καὶ τοῦ βρωμερότερου ἀνθρώπου, ἂν ἦταν πραγματικὰ ὠραιότεροι. Ἄν ὅσοι ἔχουν τέτοιες ἀντιλήψεις λέγονται «ἐστέτ», τότε δὲν ντρέπομαι νὰ ὁμολογήσω πὼς εἶμαι κι' ἐγὼ ἓνας ἐστέτ.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

«Ὁ ἀγνὸς λυρισμὸς»

Ἐπισημὴ «Νέα Ἐστία»,

Τὸ κριτικὸ σημεῖωμα τοῦ κ. Κλ. Παράσχου, γιὰ τὴ συλλογὴ ποιημάτων τοῦ κ. Γ. Σεφέρη, μπορεῖ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν σὲ μιὰ γενικώτερη συζήτησιν τοῦ ζητήματος τοῦ ἀγνοῦ λυρισμοῦ.

Μολονότι ἀμφιβάλλω ἂν πραγματικὰ ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Σεφέρη—μόλις τελείωσα τὴν ἀνάγνωσίν της—«βάζει μπροστά μας πραγματικὰ τὸ πρόβλημα τῆς καθαρᾶς ποίησης», ἐντούτοις στὸ γράμμα μου τοῦτο δὲν ἔχω καμμιὰ πρόθεσιν μήτε μὲ τὴν ποίησιν τοῦ κ. Σεφέρη ν' ἀσχοληθῶ, μήτε νὰ ἐπεκταθῶ σὲ γενικώτερος στοχασμοὺς πάνω στὴν ἔννοια τοῦ ἀγνοῦ λυρισμοῦ. Θέλω μονάχα νὰ διαπιστώσω μιὰ παρεξήγησιν, ποὺ γίνεται σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς προσπαθείας γιὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγνοῦ λυρισμοῦ.

Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ δημιουργία μᾶς «ἀγνῆς ποίησης» ἀσφαλῶς δὲν εἶναι νέα. Ἡ θεωρητικὴ της διατύπωσις, καθὼς σημειώνει ὁ κ. Παράσχος, ἔχει γίνει ἐδῶ κ' ἑκατὸ χρόνια. Τὸν τελευταῖον ὅμως καιρὸ ἡ ἔννοια τῆς «ἀγνῆς ποίησης» τείνει νὰ προσλάβῃ ἕναν περισσότερον ἀφηρημένον χαρακτῆρα, ἀπαλλαγμένον ἀπὸ κάθε ἠθικὸ ἢ θεματογραφικὸ στοιχεῖον, νὰ πραγματοποιήσῃ δηλαδὴ μιὰ καθαρότητα, ἀνάλογη μὲ τὴν καθαρότητα τῶν χημικῶν στοιχείων.

Ἀφορμὴ στὴν τάσιν τῆς δημιουργίας τοῦ εἰδους αὐτοῦ τῆς ποίησης ἔχουν δώσει, καθόσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, οἱ περίφημες θεωρίαι τοῦ ἀββᾶ Μπρεμόν γιὰ τὴν «*Prose pure*» καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ Valéry ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημία, ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ τεθῇ, τελευταία, μὲ μιὰ ἐξαιρετικὴ ἔντασιν, τὸ πρόβλημα τῆς «ἀγνῆς ποίησης» στὴ Γαλλία. Καὶ ἡ παρεξήγησις ποὺ θέλω νὰ διαπιστώσω, βρίσκεται ἀκριβῶς στὸ σημεῖον τοῦτο.

Ἐνῶ δηλαδὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς θεωρίας τῆς «ἀγνῆς ποίησης», ὅπως σχεδὸν τὴ διατύπωσε ὁ Μπρεμόν, ἔχει γίνει ἐδῶ καὶ χρόνια στὴν Ἑλλάδα, ἐμεῖς, χωρὶς νὰ τὸ ὑποψιασθῶμε καὶ μιλῶμε γιὰ τὴν «*prose pure*» σὴν γιὰ κάποια πρωτότυπη καὶ ἐντελῶς νέα ἐκδήλωσιν στὸν ποιητικὸ λόγον. Ὁ ἰσχυρισμὸς μου αὐτὸς μπορεῖ νὰ ξαφνίσῃ πολλούς. Ὅποιος ὅμως ἀμφιβάλλῃ, ἄς δοκιμάσῃ νὰ ξαναδιαβάσῃ τὴ «Φοινικιά» τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, ἀντικρῶζοντάς τιν μὲ τὸ φακὸ τῆς βαλερικῆς «*prose pure*», καὶ

θὰ δῆ—ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ὁ ἀναχρονισμὸς—πόσος βαλερισμὸς ὑπάρχει σ' ἕνα μέρος τοῦλάχιστο τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ.

Μὲ πολλὴν ἀγάπην

Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΣ

Καλλιτεχνικὰ Ἐξώφυλλα

Τὰ καλλιτεχνικὰ ἐξώφυλλα δὲν εἶναι πιά τόσο σπάνια στὰ νεοελληνικὰ βιβλία. Πρὸ πολλοῦ συγγραφεῖς κι' ἐκδότες ἔχουν καταλάβει ὅτι τὸ ὠραῖο ἐξωτερικὸν ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη ρεκλάμα ἐνὸς βιβλίου· ἀλλὰ σήμερα, φαίνεται, βρῶσκουν καὶ ζωγράφους ἰκανοὺς γιὰ τὴν ἀπαραίτητη αὐτῆ διακόσμηση, ἐνῶ ἴσως ἄλλοτε δὲν ἔβρισκαν παρὰ μὲ τὸ φανάρι.

Ἀνάμεσα στὰ νέα βιβλία μὲ τὰ καλλιτεχνικὰ ἐξώφυλλα μᾶς ἄρρεσε ἐξαιρετικὰ αὐτὸ τὸ μικρὸ ρομάντισσόν τοῦ κ. Χρόνη Σαφίδη «Οἱ καθὼς-πρέπει». Τὸ ἐξώφυλλον εἶναι καφετὴ ἀνοιχτό, ἀπὸ πάνω, τὸνομα τοῦ συγγραφέα μὲ μαῦρον, ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου μὲ κόκκινον—τυπογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ ἴδιου ρυθμοῦ—καὶ ἀπὸ κάτω τὸ σκίτσον, μαῦρον ἐπίσης, τοῦ ζωγράφου κ. Γερασίμου Γρηγορίου ποὺ ἀναδημοσιεύουμε. Εἶναι ἀληθινὰ ὠραῖον! Ὁ κυβισμὸς του—γιὰ νὰ εἶναι καὶ μοντέρνον—δὲν ἐμπόδισε καθόλου τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν ὅλων αὐτῶν τῶν τύπων, ποὺ εἶναι ἀνθρώποι ζωντανοί. Μπροστά, τὸ κορίτσι μὲ τὴν μπουκλας ποὺ μιλεῖ γελαστὰ στὸ νέο· ὁ νέος μὲ τὸ τσιγάρο· ὁ ἄλλος κορίτσι, ἀριστερά, μὲ τὰ κατεβαμένα μάτια, καὶ τὸ ἄλλο, δεξιά, ποὺ κάποιον κοιτάζει ἐρωτικὰ—ἀποτελοῦν ἕνα σύμπλεγμα παρμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὴ σημερινὴ ζωὴ, ποὺ δὲ μπορεῖ παρὰ νᾶρέσῃ καὶ σ' ἐκείνους ἀκόμα ποὺ δὲν τοὺς ἐνθουσιάζουν οἱ τετραγωνισμοὶ αὐτοὶ τῶν κύκλων στὴ νέα ζωγραφικὴ...
Ω.

Γιωσέφ Ἐλιγιᾶ

Μετὰ τὸν Καρυωτάκη, καὶ δεῦτερον νεκρὸ μᾶς στέλλει ἡ ἐπαρχία· μὲ τὴ διαφορὰ, ὅτι τὸν Γιωσέφ Ἐλιγιᾶ τὸν ἔστειλε μόνον ὑπομοθάνατον,—χτυπημένον ἀπὸ κεραυνοβόλον τυφοειδῆ πυρετὸν Βράδου φθασμένον ἀπὸ τὸ Κιλκίς στὸ γειτονικόν μου σπιτάκι του, ἀναίσθητος, καὶ πολὺ ἀργὰ γιὰ κάθε ἐλπίδα, μετακομίσθηκε τὴν ἄλλη ἡμέρα,—ἐν' ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἀπομεσήμερα τῆς ἀπελπιστικῆς θερμοκρασίας—μαζὶ μὲ τὴ μητέρα του, στὸν «Ἐὐαγγελισμὸν» μὲ τὸ αὐτοκίνητον τῶν «Πρώτων βοηθειῶν». Ὁ θάνατός του ἦλθε σὲ πέντε ἡμέρας.

Εἶναι ἀδύνατον αὐτῆ τῆ στιγμῇ νὰ βρῶ στὴ γραμματοθάλασσά τῶν συρταριῶν τὰ τελευταία γράμματά του. Ὅλοι οἱ διανοούμενοι ξέρουσι βέβαια ἀπὸ χρόνια ὅτι, παρουσιασμένος ἀπὸ τὸν «Νουμά» κ' ὕστερα ἀπὸ τὸ λιγύζω λογοτεχνικὸν περιοδικὸν τῆς «Μεγάλῃς Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας», ἔγινε ἔπειτα συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ μας καὶ ἓνας ἀγνὸς λυρικὸς ποιητής. Ὅλοι θυμοῦνται τὴ σειρά τῶν «Τραγουδιῶν τῆς Ρεβέκκας». Ὁ Γιωσέφ Ἐλιγιᾶ ἐπανεφέρεται ἐκεῖ τὸ χιλιοτραγουδημένον